

УДК 811.161. 2'243'373.46:35

З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ ІНОЗЕМЦЯМ

Алла Петрова

*Академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного,
кафедра іноземних мов та військового перекладу,
вул. Сахарова, 32, м. Львів, Україна
тел.: (032) 262 05 97
ел. пошта: pvp1977@mail.ru*

Розглянуто особливості вивчення військової термінології в іншомовній аудиторії спеціального військового закладу. Подано низку вправ на рівні початкового ознайомлення зі спеціальною лексикою та продемонстровано основні етапи її вивчення.

Ключові слова: методика викладання української мови як іноземної, військова термінологія, українська мова.

Вивчення військової лексики – це одне з головних завдань іноземних слухачів, що навчаються у військових вищах України. Освоєння військової лексики проводиться на основі знання загальноживаної лексики української мови. За своїм складом військова лексика неоднорідна, вона складається із загальноживаних слів (*солдат, стріляти, війна* та ін.), а також слів-термінів, що мають вузьку фахову спрямованість (*важіль взводу, спускова скоба, підводна лінія, маса набою, гідрогальмо* тощо). Військові терміни вживаються для називання конкретного військового поняття і мають спільні зі всіма термінами ознаки, тобто „вони мають обов’язкове визначення (дефініцію), переважно однозначні в межах своєї термінологічної системи, нейтральні, відзначаються точністю значення (семантики), характеризуються високою інформативністю” [2: 20].

Військова лексика відображає систему військових категорій, предметів, станів, явищ, процесів. Військові лексеми не є загальноживаними, а мають вузьку (галузеву) спрямованість.

Вивчення лексики професійного спрямування починається після набуття початкових знань з української мови. Військові слова вводять поступово, дозовано, починаючи зі слів, значення яких є прозорим, зрозумілим іноземним слухачам. Ці перші слова військової галузі вивчають не окремо, а в складі простих коротких речень, на зразок: *Я солдат. Це наш плац. Там розташований полігон.* Такі міні-тексти відразу треба починати складати разом зі слухачами.

Навчальні тексти військової тематики для іноземних слухачів складаються за принципом „від простого до складного”. На першому етапі вивчення військової лексики подають слухачам адаптовані тексти. Ця адаптація стосується не тільки лексичного складу текстів, але й їхньої структури. Основу тексту складають прості речення, в яких смисловий центр речення (суб’єкт і предикат) швидко визначають слухачі, бо між головними членами речення немає великої дистанції.

Мета першого початкового етапу навчання – накопичення іноземцями слів з військовою семантикою (*літак, бронетранспортер, офіцер, десант, знищити* тощо). Далі завдання ускладнюються, бо починаємо вивчати словосполучення, до складу яких

входять прикметник та іменник, що становлять стійкі військові словосполучення, і виконують у реченні роль одного члена, наприклад: *стрілецька зброя; протирадіолокаційна ракета, балістична ракета*.

Іменник *гармата* вживається з прикметниками *зенітна, протитанкова, швидкострільна*. Треба відзначити, що основне військове (професійне) значення у цих словосполученнях мають не іменники, а прикметники.

Якщо на початковому етапі вивчення військової лексики слухачі опановують загальноновживані військові слова, то подальший набір професійної військової лексики залежить від військової дисципліни, яку вивчають на цьому етапі. Звісно, викладач української мови не є фахівцем з військової справи, але адаптовані тексти з тактики, топографії, вогневої підготовки пояснює слухачам. Треба сказати, що військова лексика, як і лексика загальноновживана, відбиває зміни, що відбуваються в житті. Військові лексеми пов'язані з військовою галуззю, зі словами *воїн, військо, військовий, війна*. Військова лексика, як і інші підсистеми української мови, не є сталою, вона поповнюється новими лексемами, що з'являються в мові. Так, коли іноземні студенти вивчають дисципліну „Вогнева підготовка”, вони знайомляться з історією вогнепальної зброї, що була в XIX – XX ст., з такими словами, як: *багнет, гвинтівка, карабін*; а в середині 1943 року з'являються на озброєнні станковий кулемет СГ-43, пістолет-кулемет ППС, з часом був створений АК (автомат Калашникова). Змінюються, модифікуються типи кулеметів, пістолетів і автоматів, змінюється їхня структура, устрій, звичайно, з'являються нові лексеми, на позначення нових військових понять, нової зброї, а попередні назви стрілецької зброї виходять з активного вжитку і поповнюють словник архаїчної військової лексики.

Кожний військовий предмет має свій набір слів професійного спрямування. Коли іноземці вивчають дисципліну „Тактика”, тоді засвоюють слова, що визначають зміст цієї дисципліни. При вивченні теми „Види бою” часто вживають слово *наступ*. В адаптованих текстах подають спрощені вислови з цим терміном, наприклад: *починається наступ, наступ нашої армії*. На 2-му та 3-му етапах вивчення військової фахової лексики стикаємося з розширеним значенням слова *наступ*, пор.: *зустрічний наступ, завчасно підготовлений наступ, наступ з положення безпосереднього зіткнення з противником, наступ перебігами, перейти до наступу* тощо. Військові терміни *стрільба, стріляння, стрілянина* [1: 289] для початківців подається у нескладних словосполученнях на зразок: *почати стрільбу, артилерійська стрільба*. Пізніше лексема *стрільба* набуває більш вузького, конкретного професійного значення: *стрільба берегової артилерії, повітряна стрільба, стрільба зенітними керованими ракетами і зенітної артилерії, стріляння трасувальними кулями, стріляння із закритої вогневої позиції* тощо. Для початківців термін *стріляти* вживається з іменниками, наприклад: *автомат, гармата, пістолет, кулемет; стріляти з автомата, кулемета*, а також це дієслово вживається з прислівниками *добре, погано*, наприклад: *Я стріляю погано, а мій товариш стріляє добре*. Але пізніше діапазон слова *стріляти* розширюється, і в текстах можна побачити вислови на зразок: *стріляти навздогін, стріляти з коліна, стріляти з розсіюванням чоловою лінією* [1: 200].

Таким чином, ми бачимо, що вивчення військової лексики відбувається з поступовим ускладненням, розширенням діапазону поєднування різних слів, часто такі словосполучення складаються із загальноновживаних слів і спеціальних слів військової сфери, які несуть основне фахове лексичне навантаження.

На основному етапі навчання професійна військова лексика стає неоднорідною і більш складною для сприймання. Це позначається на текстах професійного спрямування, що теж ускладнюють свою структуру, наприклад:

Тилове забезпечення

Тилове забезпечення роти організовується і здійснюється в усіх видах бою (бойових дій) з метою підтримання підрозділів у боєдатному стані і створення їм сприятливих умов для виконання поставлених завдань. У ході бою командир роти здійснює контроль за втратами і витратами ракет, боєприпасів, паливно-мастильних матеріалів, продовольства, військово-технічного майна, інших видів матеріально-технічних засобів.

Якщо навчальна група складається зі слухачів, що мають різний рівень мовної підготовки чи володіють різними мовами (українською або російською), то викладач перекладає важкі для розуміння вислови, наприклад: *боєдатний стан – боеспособное состояние; створення сприятливих умов – создание благоприятных условий; паливно-мастильні матеріали – горюче-смазочные материалы; здійснювати контроль за втратами і витратами – совершать контроль за потерями и растратами.*

Завдання викладача української мови – якомога простіше пояснювати іноземцям структуру військових текстів, до складу яких входять складносурядні, складнопідрядні речення, речення з однорідними членами. Переклад таких речень становить складність для іноземців. Наведемо приклад важкого для розуміння фрагменту військового тексту:

Ракетні війська призначені для ураження засобів ядерного і хімічного нападу, наземних елементів розвідувально-ударних комплексів та інших систем високоточної зброї, основних угруповань військ противника, авіації у місцях її базування, засобів і об'єктів протиповітряної оборони, пунктів управління, тилових та інших важливих об'єктів противника на всю глибину його оперативної побудови, дистанційного мінування місцевості, а на приморських напрямках, крім того, пунктів базування сил флоту противника, знищення його кораблів і суден.

Складність таких текстів допомагає усунути побудова, якщо потрібно, схеми речення, словотвірний аналіз, а також такий засіб, як „згортання інформації”, знаходження основної (стислої) інформації.

Згортання інформації можливе лише тоді, коли слухачі повністю зрозуміють не тільки значення військових термінів, але й структуру речень, що входять до тексту, коли знайшли інформативний (смысловий) центр в складному реченні. У нашому випадку смисловий центр речення складається з суб'єкта *ракетні війська* та розширеного предиката *призначені для ураження*, що не збігається зі структурним центром *S (війська) + P (призначені)*. Далі відбувається пошук додатка (об'єкта), на який спрямована дія, названа іменником *ураження*: 1) *засоби ядерного і хімічного нападу*; 2) *наземні елементи розвідувально-ударних комплексів*; 3) *угруповання військ противника*; 4) *авіація*; 5) *засоби і об'єкти протиповітряної оборони*; 6) *пункти управління*; 7) *тилові об'єкти противника* та ін.

Речення з нагромадженням однорідних членів становлять складність для іноземців. У цьому випадку ми виходили на рівень простих речень: 1) *Ракетні війська призначені для ураження тилових об'єктів противника*; 2) *Ракетні війська призначені для ураження засобів і об'єктів протиповітряної оборони і т.д.* Після повного опанування інформації слухачі можуть розгорнути прості речення у складні.

При вивченні військової термінології іноземні слухачі виконують вправи, що допомагають їм покращити знання граматичних правил української мови, розширюють їхні професійні знання, наприклад:

Завдання 1. Поставте замість крапок прикметник *військовий*.

1. Мій батько був ... моряком.
2. Я хочу стати ... інженером.
3. Я займаюсь ... топографією, а мій товариш займається ... історією.
4. Начальник академії керує ... парадом.
5. Ці курсанти стануть ... льотчиками.
6. Ми можемо пишатися нашим ... підрозділом.

Завдання 2. На місці крапок поставте конструкцію *вести бій* у минулому часі.

1. Наша частина ...
2. Наші війська ...
3. Наші відділення...
4. Наш батальйон...
5. Наша армія ... наступальний бій.
6. Літаки ... повітряний бій.
7. Солдати ... рукопашний бій.
8. Розвідники ... в особливих умовах.

Завдання 3. Поставте іменники у формі однини.

Кораблі, об'єкти, комплекси, напрямки, судна, пункти, системи, засоби, споруди, підрозділи, гармати, взводи, позиції, шляхи, розвідники.

Завдання 4. Поставте замість крапок дієслова *розгромити, захопити, знищити*.

1. Війська нашої армії ... ворога на всіх напрямках.
2. Противник ... невелику частину території держави.
3. Солдати ... шість танків та один бронетранспортер противника.

Завдання 5. Складіть речення зі словом *літак*, використовуючи подані означення.

Військово-транспортний, високоманевровий, з крилом змінюваної геометрії, надзвуковий, навчально-тренувальний, турбореактивний, протитанковий, дистанційно керований.

Завдання 6. Складіть речення з поданими словами.

Здійснювати – здійснення; створювати – створення; розгортати – розгортання; виконувати – виконання; підвищувати – підвищення; знищувати – знищення; спостерігати – спостереження; перемагати – перемога.

Завдання 7. До підкреслених слів доберіть спільнокореневі слова.

Бойова машина піхоти (БМП) призначена для ведення бою механізованим відділенням. БМП підвищують вогневу могутність, мобільність та захист особового складу на полі бою і дають змогу діяти з великим успіхом у звичайних умовах або в умовах застосування противником зброї масового ураження (ЗМУ), а також можуть долати перешкоди вплав.

Вивчення військової терміносистеми – це важливий етап у процесі оволодіння іноземцями української мови. Він буде успішним лише тоді, коли слухачі опанують основи граматики української мови, вивчать її синтаксичні норми, а також будуть обізнані із загальноживаною лексикою української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бурячок А. Російсько-український словник для військовиків / А. Бурячок, М. Демський, Б. Якимович. – К., Львів : Варта, 1995. – 382 с.

2. Козачук Г. О. Українська мова для абітурієнтів / Г. О. Козачук. – К. : Вища школа, 2007. – 302 с.
3. Корж А. В. Українська мова професійного спрямування / А. В. Корж. – К. : Правова єдність, 2009. – 293 с.
4. Фтемов Ю. О. Тактика механізованих підрозділів (механізована рота) / Ю. О. Фтемов, С. В. Похнатюк, І. В. Репін та ін. – Львів : Академія сухопутних військ, 2012. – 455 с.
5. Шевченко С. Художній текст в курсі української мови як іноземної / С. Шевченко // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – Вип. 2. – 219 с.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2014

доопрацьована 17.02.2014

прийнята до друку 25.02.2014

EXPERIENCE IN TEACHING MILITARY VOCABULARY FOR FOREIGNERS

Alla Petrova

*Petro Sahaidachnyi Lviv Army Academy
Department of Foreign Languages and Military Translation
32 Sakharova Str., 79049 Lviv, Ukraine
phone: 032 262 05 97
e-mail: pvp1977@mail.ru*

The article deals with the peculiarities of learning military terminology by a foreign language audience of a special military establishment. The article presents a set of exercises for beginners supplemented with specialized vocabulary; it also demonstrates basic steps for learning the vocabulary.

Key words: methods of teaching Ukrainian as a foreign language, technical terminology, Ukrainian language.

ИЗ ОПЫТА ПРЕПОДАВАНИЯ ВОЕННОЙ ЛЕКСИКИ ИНОСТРАНЦАМ

Алла Петрова

*Академия сухопутных войск имени Петра Сагайдачного,
кафедра иностранных языков и военного перевода,
ул. Сахарова, 32, г. Львов, Украина
тел.: 032 262 05 97
эл. почта: pvp1977@mail.ru*

Рассмотрены особенности изучения военной терминологии в иностранной аудитории специального военного учреждения. Предложен ряд упражнений на уровне начального ознакомления со специальной лексикой и продемонстрированы основные этапы ее усвоения.

Ключевые слова: методика преподавания украинского языка как иностранного, военная терминология, украинский язык.